

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme

Ügyszám: SZJSZT 38/2003

A megbízásban foglaltak:

Az M. Kamara, illetőleg az M. Oktatási Központ Kft. a kamarai tagok részére rendszeresen kötelező továbbképzést szervez, melynek keretében külsős óraadók tartanak előadásokat.

Ezen – nem iskolarendszerű – továbbképzések és előadások a következő jellemzőkkel rendelkeznek:

- egységes, központilag meghatározott tematika;
- egységes oktatási tananyag;
- gyakorlati feladatok bemutatása;
- konzultálás a hallgatókkal;
- meghatározott időtartam.

Az M. Kamarán belül ellentétes álláspontok alakultak ki a fenti továbbképzések keretében tartott előadások jogi megítélése tekintetében...

1. Az egyik álláspont szerint ezen előadások olyan önálló, egyéni szellemi produktumok, amelyek szerzői jogi védelem alatt állnak.

A felkért óraadók ugyanis olyan elismert pénzügyi, számviteli szakemberek, gyakorló könyvvizsgálók, illetőleg egyetemi, főiskolai oktatók, akiknek előadásaiban kifejezésre jut szakmai felkészültségük, gyakorlati tapasztalatuk, önálló egyéniségük.

Az előadók kiválasztásának fő szempontja, hogy az előadói készség mellett megfelelő gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkezzenek, hiszen az előadásokon főként gyakorlati példákon keresztül kell szemléltetni a szakmai anyagot, felkészítve a gyakorló könyvvizsgáló hallgatóság konzultációs kérdéseinek megválaszolására is...

Figyelemmel arra, hogy az előadások tükrözik az alkotó előadók egyéniségének sajátosságát, e művek szerzői jogi védelem alá tartoznak; ennek megfelelően az óraadó jogosultakat – mivel a felhasználás nem iskolai oktatási célra, iskolai rendszerben történik – felhasználási szerződés alapján megilleti a felhasználási díj.

2. A másik álláspont képviselői szerint az említett előadások – noha bizonyos mértékig kifejezésre juttatják az óraadó egyéniségét – nem rendelkeznek olyan eredeti, egyéni

jelleggel, melynek alapján szerzői jogi értelemben vett alkotásoknak minősülhetnének. A továbbképzés ugyanis központilag meghatározott, egységes tematika és tananyag alapján történik, amely körülmény az előadók mozgásterét – és ezáltal az egyediség, egyéniség és önállóság kifejeződésének lehetőségét – nagymértékben szűkíti.

A fentiek szerint csupán a tananyag és a tematika számít olyan műnek, amely szerzői jogi védelem alatt áll; ezen jogi védelem azonban a tananyag előadására – egyedi alkotó többlet hozzáadásának hiányában – már nem terjed ki. Ennek megfelelően legfeljebb a tananyag és a tematika szerzőjének járna felhasználási díj, éppen a felhasználó előadótól – feltéve, ha arról kifejezett nyilatkozatával le nem mond, illetőleg nem a szabad felhasználás esetéről van szó.

Amennyiben az előadás önálló szerzői alkotásnak minősülne, akkor is kérdéses, hogy az előadó szerzővel lehet-e felhasználási szerződést kötni csupán az előadás megtartására; ez esetben ugyanis felhasználásról csak akkor lehetne beszélni, amennyiben a továbbképzést szervező Kamara, vagy az Oktatási Központ Kft. az előadást valamely módon – akár rögzítés, közvetítés, akár terjesztés vagy sokszorosítás útján – felhasználná.

A megbízó által feltett kérdések:

Mindezek alapján kérem a T. Testület szíves állásfoglalását a tekintetben, hogy a fentiek szerinti előadások minősülhetnek-e szerzői jogi védelem tárgyát képező műnek, s amennyiben igen, úgy azok pusztán megtartására köthető-e az előadóval felhasználási szerződés.

Az eljáró tanács szakvéleménye:

Az előadások szerzői jogi megítélése

1. A megbízó első kérdése az, hogy a megbízásban leírt előadások „minősülhetnek-e szerzői jogi védelem tárgyát képező műnek”.

2. E kérdés megválaszolásához a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. §-ának (1)-(3) és (6) bekezdéseit, valamint 4. §-át kell különösen figyelembe venni.

Az 1. § (1) bekezdése így rendelkezik „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.” A § (2) bekezdése előbb leszögezi, hogy „[s]zerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása,” majd példálózó felsorolást ad az ilyen alkotásokról, s a felsorolásban – a bekezdés b) pontjaként – „a nyilvánosan tartott beszéd” is szerepel.

Az 1. § (3) bekezdése további lényeges tartalmi elemeket nyújt a szerzői jogi védelem alatt álló alkotások – művek – fogalmához: „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.”

A § (6) bekezdése az ún. „ötlet-kifejezés dichotómia” elvét fogalmazza meg, mikor leszögezi, hogy “[v]alamilyen ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.”

Az Szjt. 4. §-a (1) bekezdésében rögzíti, hogy „[a] szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta”, majd a (2) bekezdésében kimondja: “Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.”

3. Az Szjt. 1. §-ához fűzött miniszteri indokolás külön kiemeli: „A törvény a magyar és a nemzetközi szerzői jogi felfogásban egyaránt általánosan elfogadott elvet tükröz annak egyértelművé tételével, hogy a szerzői jogi védelem az alkotást a szerzői szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelemnek a mű egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs, nem is lehet.”

A miniszteri indokolás ezzel rámutat a törvény szövegében is tükröződő arra az elvre, hogy a szerzői jogi védelemnek az olyan tevékenység a tárgya, amely a szerző szellemi alkotását testesíti meg. Olyan szellemi alkotást, amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.

Az Szjt.-ben alkalmazott mű- és eredetiségfogalom összhangban áll azzal, ami az Európai Unió irányelveiben – különösen a számítógépi programok és az adatbázisok védelméről szólókban – tükröződik. A számítógépi programok védelméről szóló 91/250/EGK sz. irányelv 1. Cikkének 3. bekezdése így rendelkezik: „A számítógépi program védelemben részesül, ha az eredeti abban az értelemben, hogy az a szerző saját szellemi alkotása. Semmilyen más ismerv nem alkalmazható a védelemre való alkalmasság meghatározásához.” Az adatbázisok védelméről szóló 96/9/EK sz. irányelv 3. Cikkének 1. bekezdése ezzel összhangban mondja ki a következőket: „Ez Irányelv szerint az adatbázisok, amelyek – a tartalmuk kiválasztásánál és elrendezésénél fogva – a szerző szellemi alkotását testesítik meg, szerzői jogi védelemben részesülnek. Semmilyen más ismerv nem alkalmazható a védelemre való alkalmasság meghatározásához.” Jóllehet az *acquis communautaire*-ben ezek a meghatározások közvetlenül csak az érintett két kategóriára vonatkoznak, nyilvánvalónak látszik, hogy súlyos koncepcionális zavart eredményezne, ha az EU valamely tagállama ettől eltérő mű- és eredetiségfogalmat alkalmazna más műkategóriák esetében (például, ha nem elégedne meg a szellemi alkotás meglétével, hanem azt is megkívná, hogy az egyéni, eredeti jelleghez a szerző személyiségének valamilyen „misztikus”, hangsúlyosabb kifejeződése is társuljon).

4. A fent leírt ismérvek alapján ítélni lehet, hogy az M. Kamara tagjai részére szervezett továbbképzés keretében elhangzott előadások szerzői jogi védelmet élvező műveknek minősülhetnek-e.

A megbízásban szereplő leírás két álláspontból áll. Az első álláspont szerint az előadások „olyan önálló, egyéni szellemi produktumok, amelyek szerzői jogi védelem alatt állnak,” míg a másik álláspont képviselői szerint azok „- noha bizonyos mértékig kifejezésre juttatják az óraadó egyéniségét – nem rendelkeznek olyan eredeti, egyéni jelleggel, melynek alapján szerzői jogi értelemben vett alkotásoknak minősülhetnének.”

Úgy látszik, hogy a két álláspont nem ugyanazon tényállás kétféle megítélését tükrözi, hanem két – legalább is némileg – eltérő általános jelleggel összefoglalt tényállásra vonatkozik: az elsőként említett álláspont szerint az előadások egyéni, eredeti jellegűek, míg a másik szerint ez a jelleg hiányzik. Az eljáró tanács megítélése szerint azonban ez a tényállásbeli különbség a lényeg tekintetében csupán látszat. Úgy tűnik fel, hogy a második álláspont képviselői olyan eredetiség-tesztet vesznek alapul, amely szigorúbb annál, mint ami a Szjt. – és az *acquis communautaire* – rendelkezéseiből következne. Elismerik, hogy az előadások bizonyos mértékig kifejezésre juttatják az óraadók egyéniségét – ami így az előadások „bizonyos mértékű” egyéni jellegére vall – de mégis kijelentik, hogy azok nem egyéni, eredeti jellegűek. Ez arra mutat, hogy az egyéni, eredeti jelleg megállapítását ahhoz a feltételhez kívánják kötni, hogy az egyéni jelleg egy bizonyos mértékig meghaladjon. Erre azonban az Szjt. idézett rendelkezései szerint nincs alap; a törvény csupán az alkotás egyéni jellegét kívánja meg, nem állít további feltételt e jelleg mértékét illetően. Ezért az óraadók előadásai a második álláspont alapjául szolgáló általános jelleggel összefoglalt tényállás esetében is szerzői jogi védelmet érdemlő alkotásnak minősíthetők.

5. Az előző pontban az „általános jelleggel összefoglalt” tényállás kifejezést használta az eljáró tanács, amelyre figyelemmel az óraadók előadásai szerzői jogi védelemben álló alkotásoknak minősülhetnek. Ez azonban ténykérdés, amelyre vonatkozóan – a megbízásban leírt körülmények között – csak a konkrét előadásoknak, illetve annak az elemzése alapján lehet megbízhatóan állást foglalni, hogy azoknak mi a viszonya az egységes tananyaghoz.

A megbízásban foglalt leírás szerint az előadások „a következő jellemzőkkel rendelkeznek:

- egységes, központilag meghatározott tematika;
- egységes oktatási tananyag;
- gyakorlati feladatok bemutatása;
- konzultálás a hallgatókkal;
- meghatározott időtartam.”

Az „egységes, központilag meghatározott tematika” egymagában nyilvánvalóan elégséges teret hagyna az előadók számára egyéni, eredeti előadások tartására, hisz egy adott témáról különböző módokon lehet előadást tartani. Az „egységes oktatási tananyag” azonban már tartalmilag határozhatja meg az előadásokat, és, ha az eléggé részletes, elvileg előfordulhat,

hogy az előadó egyszerűen a tananyagban foglaltakat adja elő, anélkül, hogy bármi egyénit és eredetit tenne hozzá. Ez esetben az előadó hozzájárulása esetleg csak a gyakorlati példák bemutatásában és a hallgatókkal való konzultálásban merülhet ki.

Jóllehet ez elvileg előfordulhat, az eljáró tanács mégis annak a valószínűségéből indul ki, amire a megbízásban általános jelleggel leírt tényállás utal; nevezetesen abból, hogy a kötelező tananyag keretei között is lehetősége van az előadóknak egyéni, eredeti jelleggel bíró előadások tartására. S ha ezzel a lehetőséggel élnek, az előadásaik szerzői jogi védelem alá esnek.

6. A kötelező tananyag jellegétől és részletességének a szintjétől valamint az előadások egyéni, eredeti vonásaitól függően, a szerzői jogi védelmet élvező előadások két változata képzelhető el: vagy önálló művekről vagy az egységes tananyagra épülő átdolgozásokról lehet szó. Az előbbi esetben a kötelező tananyag, a tematikához hasonlóan, csak keretül szolgál, lehetővé téve a teljesen önálló, egyéni, eredeti kifejtést. Az utóbbi esetre az Szjt. 4. §-ának a szakvélemény fenti 2. pontjában idézett (2) bekezdésében foglaltak az irányadók.

7. Szükséges külön kitérni a megbízás 2. pontjában foglalt következő állításokra: „[C]supán a tananyag és a tematika számít olyan műnek, amely szerzői jogi védelem alatt áll; ezen jogi védelem azonban a tananyag előadására – egyedi alkotó többlet hozzáadásának hiányában – már nem terjed ki. Ennek megfelelően legfeljebb a tananyag és a tematika szerzőjének járna felhasználási díj, éppen a felhasználó előadótól – feltéve, ha arról kifejezett nyilatkozatával le nem mond, illetőleg nem a szabad felhasználás esetéről van szó.”

Az idézett szövegben foglaltak nem életszerűek. Ha egy intézmény az oktatási programjának a céljaira valakivel egységes oktatási tananyagot készítet megfelelő ellenszolgáltatás fejében, a tananyag szerzője aligha léphet fel azzal az igénnyel, hogy a tananyagot arra a célra való felhasználásához, amire az intézmény azt elkészítette még külön felhasználási engedélyre lenne szükség. (Legfeljebb az képzelhető el, hogy a tananyag felhasználásának egy bizonyos keretét és gyakoriságát veszi alapul az intézmény és a szerző közötti szerződés, s az azon túlmenő felhasználást már külön engedélyhez és díjfizetéshez kötik. Ilyenkor is azonban nem az előadót, hanem az intézményt terhelné az engedélykérési és díjfizetési kötelezettség, miután az utóbbi a szerződő fél és – a szerzői jog szempontjából – a felhasználó.)

Lényegében ugyanezek állnak a tananyagot az adaptált változatban való esetleges felhasználására. Az oktatási tevékenység jellegét figyelmen kívül hagyó, végletesen irreálisnak látszó értelmezése lenne az egységes tananyag elkészítésére vonatkozó szerződésnek az, ha úgy tekintenék, hogy annak alapján a tananyagot csak változatlan formában lehet felhasználni, s hogy, ha az intézmény által felkért előadók azt egyéni, eredeti vonásokkal kívánják gazdagítani, a tananyag elkészítőjétől külön engedélyre van szükség.

8. Összefoglalva: A megbízásban leírt előadások részesülhetnek szerzői jogi védelemben. Azt azonban, hogy mely előadások részesülhetnek ilyen védelemben, és azok közül melyek milyen minőségben – önálló művekként vagy az egységes tananyag át- illetve feldolgozásaként – csak a konkrét körülmények ismeretében előadásonként lehet eldönteni.

Az előadókkal kötendő esetleges szerzői jogi felhasználási szerződések kérdése

9. Az óraadók tevékenysége elsődlegesen oktatási tevékenység, amely a megbízásban foglalt leírás szerint nemcsak előadások tartásából, de gyakorlati példák megbeszéléséből és a hallgatókkal való konzultálásból is áll. E sokrétű tevékenységet még akkor sem lehetne egy szerzői jogi felhasználási szerződéssel rendezni, ha biztos lenne, hogy annak egyik eleme – az előadástartás – minden esetben szerzői jogi védelemre alkalmas alkotás létrejöttével jár.

10. Mint ahogyan azonban a fenti 8. pontban megállapította az eljáró tanács, azt csak esetről esetre lehet eldönteni, hogy egy adott előadás az egységes tananyaggal összevetve önálló szerzői jogi alkotásnak minősülhet-e.

11. Továbbá, a valóságban nem arról van szó, hogy az óraadókat arra kérnék fel, hogy – az egységes tananyag követelményeinek figyelembe vételével – alkossanak szerzői jogi műveket és azokat adják elő, hanem előadások tartására, illetve az azokhoz kapcsolódó egyéb oktatási tevékenység elvégzésére, amelynek „mellékterméke” lehet az átdolgozás szintjén álló vagy teljesen önálló szerzői művek létrejötte.

12. Erre tekintettel az óraadó előadó tevékenységének a valós természetével olyan szerződéses rendezés látszik összhangban állónak, amely alapvetően az oktatási tevékenységre vonatkozik (szokásos óraadói szerződés). Az előadások tartása ebbe az alaptevékenységbe illeszkedik, s ezért akkor sem indokolt azokra figyelemmel külön szerzői jogi felhasználási szerződést kötni, ha számítani lehet arra, hogy az előadások megfelelhetnek majd a szerzői jogi védelem követelményeinek. Elegendőnek látszik az, hogy az óraadói szerződés szerinti díjazás megállapításánál ezt a lehetőséget is megfelelően figyelembe vegyék. Az más kérdés, hogy az előadásokban megtestesülő esetleges szerzői jogi művek további – az előadások szokásos körülmények közötti elhangzásán túlmenő – felhasználása (rögzítése, többszörözése, az előadás helyszínén jelen nem levők számára való közvetítése, stb.) már külön szerzői jogi felhasználási szerződések tárgya lehet.

Budapest, 2004. január 7.

Dr. Horváth Zoltán
a tanács elnöke

id. Dr. Ficsor Mihály
a tanács előadó tagja

Dr. Szamosi Katalin
a tanács szavazó tagja